https://doi.org/10.32849/2409-9201.2026.26.9

УДК 340.11: 347.19: 334.7: 65.012.4

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРАВОСВІДОМОСТІ

Ольга ЗОЗУЛЯК

доктор юридичних наук, професор

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

UDC

BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE CONTEXT OF CORPORATE CULTURE AND LEGAL AWARENESS

Olga ZOZULIAK

Doctor of Law, Professor

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0002-6108-4442

Тетяна ПОПОВИЧ

кандидат юридичних наук, старший дослідник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

Tetiana POPOVYCH

Candidate of Legal Sciences, Senior Researcher

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/ 0000-0003-2292-4530

Стаття присвячена дослідженню корпоративної соціальної відповідальності бізнесу в контексті трансформації сучасної регулятивної архітектури та її взаємозв'язку з корпоративною культурою, правосвідомістю і концепцією сталого розвитку. Метою дослідження є з'ясування правової природи корпоративної соціальної відповідальності як інституційного механізму, що функціонує на перетині публічного і приватного регулювання в умовах глобалізації та сприяє реалізації цілей сталого розвитку.

У статті обґрунтовується теза про те, що корпоративна соціальна відповідальність поступово виходить за межі традиційної етичної концепції добровільної поведінки бізнесу і набуває ознак складного регулятивного феномену, пов'язаного з процесами неоліберальної трансформації економіки та права. Особлива увага приділяється аналізу концепції res-

The article is devoted to the study of corporate social responsibility of business in the context of the transformation of modern regulatory architecture and its relationship with corporate culture, legal awareness and the concept of sustainable development. The purpose of the study is to clarify the legal nature of corporate social responsibility as an institutional mechanism that functions at the intersection of public and private regulation in the context of globalization and contributes to the implementation of sustainable development goals.

The article substantiates the thesis that corporate social responsibility is gradually going beyond the traditional ethical concept of voluntary business behavior and is acquiring the features of a complex regulatory phenomenon associated with the processes of neoliberal transformation of the economy and law. Special attention is paid

ponsibilization, яка відображає процес перерозподілу відповідальності за управління соціальними, економічними та екологічними ризиками від держави до приватних суб'єктів. У цьому контексті корпоративна соціальна відповідальність розглядається як один із механізмів «регулятивного капіталізму», в межах якого відбувається поєднання державного регулювання з корпоративними стандартами, добровільними кодексами поведінки та інструментами «м'якого права».

Показано, що важливу роль у реалізації таких механізмів відіграють корпоративна культура та правосвідомість, які формують внутрішні нормативні орієнтири діяльності суб'єктів господарювання. Інтеграція принципів корпоративної соціальної відповідальності у систему корпоративних цінностей сприяє формуванню моделей управління, орієнтованих на дотримання прав людини, екологічних стандартів, етичних принципів ведення бізнесу та реалізацію Цілей сталого розвитку.

Водночас поширення практик корпоративної соціальної відповідальності має суперечливий характер. З одного боку, такі механізми сприяють підвищенню гнучкості регулювання, залученню бізнесу до вирішення суспільно значущих проблем та досягнення цілей сталого розвитку. З іншого боку, існують ризики деполітизації соціальних питань, послаблення ролі держави у сфері соціальної політики та формування асиметричних моделей відповідальності. У зв'язку з цим обґрунтовується необхідність визначення оптимального балансу між механізмами державного регулювання та корпоративної саморегуляції з метою забезпечення публічного інтересу, сталого розвитку та демократичної підзвітності.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, CSR, responsibilization, корпоративна культура, правосвідомість, сталий розвиток, цілі сталого розвитку, регулятивний капіталізм, soft law, приватне регулювання, публічно-приватна взаємодія

to the analysis of the concept of responsebilization, which reflects the process of redistribution of responsibility for managing social, economic and environmental risks from the state to private entities. In this context, corporate social responsibility is considered as one of the mechanisms of "regulatory capitalism", within which state regulation is combined with corporate standards, voluntary codes of conduct and "soft law" instruments.

It is shown that corporate culture and legal awareness play an important role in the implementation of such mechanisms, which form the internal regulatory guidelines for the activities of business entities. The integration of the principles of corporate social responsibility into the system of corporate values contributes to the formation of management models focused on compliance with human rights, environmental standards, ethical principles of business conduct and the implementation of the Sustainable Development Goals.

At the same time, the spread of corporate social responsibility practices is controversial. On the one hand, such mechanisms contribute to increasing the flexibility of regulation, involving business in solving socially significant problems and achieving sustainable development goals. On the other hand, there are risks of depoliticization of social issues, weakening the role of the state in the field of social policy and the formation of asymmetric models of responsibility. In this regard, the need to determine the optimal balance between state regulation and corporate self-regulation mechanisms is justified in order to ensure public interest, sustainable development, and democratic accountability.

Keywords: corporate social responsibility, CSR, responsibilization, corporate culture, legal awareness, sustainable development, sustainable development goals, regulatory capitalism, soft law, private regulation, public-private interaction

У науковій літературі існує доволі потужний напрям досліджень, які розглядають корпоративну соціальну відповідальність (Corporate Social Responsibility, CSR) не лише як етичну концепцію, а як інституційний механізм неоліберальної глобалізації, тобто як інструмент приватного регулювання, що частково заміщує або трансформує публічне право.

У сучасних умовах трансформації глобальної економіки та правових систем корпоративна соціальна відповідальність бізнесу (Corporate Social Responsibility, CSR) перестала бути виключно сферою етичного саморегулювання компаній і набула ознак складного інституційного феномену. Вона функціонує на перетині економіки, права, політики та корпоративної культури, формуючи нові моделі взаємодії між бізнесом, державою та суспільством. Первісно концепція CSR розглядалася як добровільна ініціатива бізнесу щодо врахування соціальних та екологічних наслідків господарської діяльності. Однак упродовж останніх десятиліть вона дедалі частіше інтерпретується як складова ширшої регулятивної трансформації, пов'язаної з процесами неоліберальної глобалізації. У цій парадигмі CSR виступає не лише інструментом корпоративної етики, а механізмом приватного нормотворення, що частково заміщує або трансформує публічно-правові інструменти соціального регулювання.

Ослаблення традиційної ролі держави у сфері соціальної політики, дерегуляційні процеси, розвиток транснаціональних корпорацій та глобальних ланцюгів постачання сприяли формуванню нової архітектури регулювання, яку в науковій літературі окреслюють як «регулятивний капіталізм» або «багаторівневе врядування». У межах цієї моделі значна частина соціальних стандартів переноситься у сферу приватних кодексів поведінки, добровільних стандартів (ISO, SA8000, ESG-метрики), корпоративних політик комплаєнсу та механізмів «м'якого права». Таким чином, CSR стає інструментом інституціоналізації корпоративної влади у сфері вироблення та імплементації соціальних норм. Водночас ця трансформація має не лише зовнішньо-інституційний, а й внутрішній вимір. Корпоративна соціальна відповідальність поступово інтегрується у структуру корпоративної культури, формуючи нові ціннісні орієнтири, стандарти поведінки та моделі прийняття управлінських рішень. CSR впливає на внутрішню нормативність організації, змінює характер взаємин між менеджментом і працівниками, між корпорацією та стейкхолдерами, а також визначає критерії легітимності бізнесу в суспільстві.

У цьому контексті особливого значення набуває питання правосвідомості. Якщо раніше соціальні стандарти забезпечувалися переважно через імперативні норми публічного права, то нині дедалі більшу роль відіграють внутрішні переконання, корпоративні цінності та добровільно прийняті зобов'язання. Це означає зміщення акценту з примусу до внутрішньої нормативної інтеграції, коли правові та квазіправові норми імплементуються через механізми корпоративної культури та формування специфічної професійної правосвідомості управлінців. Таким чином, проблема соціальної відповідальності бізнесу виходить за межі традиційної етики підприємництва і постає як питання трансформації правового регулювання, співвідношення публічного та приватного, а також зміни самої природи нормативності в сучасному суспільстві. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення CSR як явища, що впливає не лише на економічну діяльність суб'єктів господарювання, а й на формування корпоративної культури, правосвідомості та еволюцію правових систем в умовах глобалізації.

Особливої ваги ця проблематика набуває для держав із трансформаційною економікою (зокрема, Україна), де процеси інтеграції до глобальних ринків поєднуються з реформуванням правової системи та пошуком оптимальної моделі взаємодії між державою і бізнесом. У таких умовах аналіз соціальної відповідальності бізнесу дозволяє виявити глибинні тенденції зміни регулятивної парадигми та визначити межі ефективності добровільних корпоративних механізмів у забезпеченні публічних інтересів.

У науковій літературі існує доволі потужний напрям досліджень, які розглядають корпоративну соціальну відповідальність не лише як етичну концепцію, а як інституційний механізм неоліберальної глобалізації, тобто як інструмент приватного регулювання, що частково заміщує або трансформує публічне право.

Зокрема, Д. Гарві та В. Браун аналізують неолібералізм як проєкт перерозподілу влади на користь капіталу. CSR у цьому контексті розглядається як частина стратегії легітимації корпорацій у глобалізованій економіці, де держава відступає від соціальних функцій та відбувається заміщення публічної політики корпоративними практиками (Harvey, 2005; Brown, 2015). Інколи CSR постає як елемент «інфраструктури» ринкового управління (Mirowski, 2013).

CSR в цілому є частиною неоліберального процесу «responsibilization», коли відбувається перенесення регулятивної функції з держави на ринок, а соціальні проблеми перетворюються на об'єкти добровільного управління корпорацій Р. Шамір у циклі своїх досліджень показує те, як первісно політизовані вимоги соціальної відповідальності трансформуються у деполітизовані стандарти добровільної поведінки (Shamir, 2004: Shamir, 2008). Д. Фущ аналізує CSR як інструмент, через який транснаціональні корпорації отримують структурну та інституційну владу в міжнародних процесах нормотворення (Fuchs, 2007).

Часто у наукових працях розглядається феномен приватних стандартів (ISO, SA8000 тощо) як альтернативна система нормотворення в умовах ослаблення державного контролю (Graz & Nölke, 2008; Попович, 2018). Тобто йдеться про «soft law», перехід від прямого державного контролю до регулятивної трансформації (Braithwaite, 2008; Levi-Faur, 2012). Перехід до багаторівневого врядування, де приватні стандарти відіграють ключову роль у формі «м'якого права» і добровільних стандартів, досліджував Дж. Раггі, який сформулював концепцію «Protect, Respect and Remedy», що демонструє інституціоналізацію добровільної відповідальності як глобального стандарту (Ruggie, 2013). Не обходиться і без критики такої позиції, бо існує певна обмеженість добровільної CSR у досягненні системних змін (Vogel, 2005; Kapoor, 2008; Banerjee, 2011).

Наведені дослідження дає підстави стверджувати, що в сучасній науковій літературі CSR дедалі частіше інтерпретується не як автономна етична доктрина бізнесу, а як складова інституційної архітектури неоліберальної глобалізації, у тому числі правових систем держав.

У цій парадигмі корпоративна соціальна відповідальність має розглядатися як один із ключових механізмів «регулятивного капіталізму», в межах якого відбувається зміщення центру нормотворення від держави до транснаціональних корпоративних учасників ринку та їхніх стандартів.

Метою дослідження є з'ясування правової природи корпоративної соціальної відповідальності як елементу сучасної регулятивної архітектури, що функціонує на перетині корпоративної культури, правосвідомості та процесів трансформації публічного права.

Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, що дозволяють комплексно проаналізувати феномен корпоративної соціальної відповідальності в контексті трансформації сучасної регулятивної архітектури, розвитку корпоративної культури та формування правосвідомості.

Основою дослідження виступає міждисциплінарний підхід, який поєднує інструменти правової науки, соціальної теорії та економічного аналізу інституцій. Такий підхід дозволяє розглядати корпоративну соціальну відповідальність не лише як етичну або управлінську концепцію, а як складний соціально-правовий інститут, що формується на перетині публічного і приватного регулювання.

У процесі дослідження використано діалектичний метод, який дав змогу проаналізувати еволюцію уявлень про корпоративну соціальну відповідальність — від концепції добровільної етичної поведінки бізнесу до елементу сучасної системи багаторівневого регулювання. Застосування цього методу дозволило виявити внутрішні суперечності та тенденції розвитку CSR у контексті неоліберальної трансформації економіки та права.

Системний метод застосовано для дослідження корпоративної соціальної відповідальності як елементу ширшої регулятивної системи, що включає державне регулювання, корпоративні стандарти, інструменти «м'якого права», механізми саморегуляції та міжнародні рекомендації. Це дозволило розглянути CSR у взаємозв'язку з такими явищами, як регулятивний капіталізм, приватне нормотворення та багаторівневе врядування.

Функціональний метод використано для з'ясування ролі корпоративної соціальної відповідальності у сучасній моделі управління соціальними, економічними та екологічними ризиками. Завдяки цьому було визначено, що CSR виконує функцію інструменту інституціоналізації відповідальності бізнесу та механізму реалізації концепції responsibilization.

У дослідженні також застосовано порівняльно-правовий метод, який дозволив проаналізувати міжнародні стандарти та концепції у сфері корпоративної соціальної відповідальності, зокрема підходи до регулювання діяльності транснаціональних корпорацій, механізми «soft law» та концепцію «Protect, Respect and Remedy», сформульовану Дж. Раггі.

Формально-юридичний метод використано для аналізу нормативно-правових актів, зокрема положень Конституції України та рішень Конституційного Суду України, що дозволило дослідити співвідношення між принципом соціальної держави та процесами трансформації регулятивної ролі держави у сучасних умовах.

Крім того, застосовано метод наукової інтерпретації та критичного аналізу доктринальних джерел, який дозволив узагальнити основні підходи сучасної наукової літератури до розуміння корпоративної соціальної відповідальності, її ролі у процесах неоліберальної глобалізації та формування нових моделей регулювання.

Використання зазначених методів у сукупності забезпечило можливість комплексного дослідження корпоративної соціальної відповідальності як соціально-правового феномену, що формується у взаємодії державного регулювання, корпоративної культури, правосвідомості та глобальних процесів трансформації економіки і права.

Виклад основного матеріалу

Трансформація співвідношення публічного і приватного регулювання через переосмислення корпоративної соціальної відповідальності як елементу сучасної регулятивної архітектури на перетині корпоративної культури та правосвідомості потребує розгляду теоретико-методологічних засад концепції «responsibilization».

У сучасній соціально-правовій теорії поняття «responsibilization» розпочало своє становлення як термін «відповідальність», що є відмінним від «liability» і було розроблено в літературі з питань належного урядування для позначення процесу, за допомогою якого суб'єкти несуть індивідуальну відповідальність за ***завдання***, яке раніше було б обов'язком іншої особи (зазвичай, державного органу) або взагалі не охоплювалося відповідальністю. Ця конструкція використовується для позначення процесу перерозподілу відповідальності за управління соціальними, економічними та екологічними ризиками від держави до приватних суб'єктів (осіб, корпорацій, професійних спільнот тощо). Зокрема, мова йде не просто про делегування повноважень, а про більш глибоку трансформацію логіки регулювання, у межах якої відповідальність інституціоналізується як внутрішня характеристика суб'єкта та перетворюється на завдання (ціль).

Теоретичні витоки такої концепції пов'язані з дослідженнями М. Фуко щодо урядування (governmentality), який у межах цього бачення державу більше не розглядає як виключно репресивний апарат, що нав'язує норми зовні, а він пропонує її як складну система формування суб'єктів, здатних до саморегуляції. Влада інституційно діє через свободу, а суб'єкт визнає норму як раціональну та добровільно приймає її як власну. «Responsibilization» у цьому контексті означає формування «відповідальних» осіб або організацій, які самостійно управляють ризиками та наслідками своєї діяльності (Foucault, 2008). Ці ідеї отримали подальший розвиток у працях Н. Роуза, який показав, що сучасне урядування функціонує через механізми автономії, підприємливості та самоконтролю (Rose, 1992). У розвиток ідей він відходить від відповідальності як юридичної категорії і надає їй характеру соціально-морального імперативу, що пронизує корпоративну культуру, економічну поведінку та індивідуальні стратегії життєвого вибору (Rose, 1999).

Соціальну відповідальність бізнесу в контексті корпоративної культури та правосвідомості слід розглядати через призму responsibilization як нормативно-політичного механізму, що забезпечує управління без безпосереднього адміністративного втручання через конструювання відповідального суб'єкта. Класична модель публічного регулювання ґрунтувалася на

чіткому розмежуванні сфер публічного і приватного. Традиційно держава формувала обов'язкові приписи, здійснювала контроль і застосовувала санкції, а суб'єкти приватного права виконували встановлені правила, підлягали контролю та могли понести відповідальність за недотримання вимог.

Однак уже більше 50 років відбувається поступовий перехід до гібридних форм регуляції (регулювання). Саме у цих умовах «responsibilization» виступає одним із ключових механізмів такої трансформації. По-перше, відбувається перехід від моделі контролю до метарегулювання. Держава дедалі частіше встановлює рамкові стандарти, загальні принципи або показники ефективності, залишаючи суб'єктам приватного права люфт (свободу) визначати способи їх реалізації. Нормативність стає багаторівневою, бо поряд із законом функціонують корпоративні кодекси поведінки, стандарти ESG, політики комплаєнсу, міжнародні рекомендації та «soft law». По-друге, формується тенденція до нормативної приватизації публічних функцій. Соціальна відповідальність бізнесу, екологічні зобов'язання, антикорупційні програми, механізми внутрішнього контролю є прикладами ситуацій, коли забезпечення публічно значущих цілей покладається на учасників приватноправових відносин. Держава при цьому зберігає наглядову або координаційну роль, але без тотального нормативного домінування. По-третє, змінюється сама структура юридичної відповідальності, оскільки вона дедалі більше набуває превентивного характеру, коли акцент зміщується з покарання за порушення на запобігання ризикам через впровадження внутрішніх процедур контролю. Нині відповідальність у значенні «responsibilization» стає інтегрованою частиною управлінських процесів, що засновується на правовій культурі та правосвідомості.

«Responsibilization» не означає відступу держави, а радше її реорганізацію та переосмислення, а також виховання у правосвідомості громадян того, що держава переходить від прямого регулювання до управління через стимулювання та моніторинг відповідальної поведінки суб'єктів приватного права.

У. Бек визначав важливою складовою «responsibilization» саме індивідуалізацію ризику. На його думку, у суспільстві економічні, екологічні та соціальні загрози (ризики) дедалі більше інтерпретуються як наслідок рішень окремих учасників, а соціальні проблеми трансформуються з об'єкта публічної політики на питання особистої або корпоративної відповідальності (Beck, 1992).

Можемо говорити про те, що держава набуває ознак сервісу, але не втрачає загального контролю, коли індивідуалізація ризиків розмиває межі між публічним і приватним. Але це має низку правових наслідків. Так, до суб'єктів посилюється вимога здійснювати належну обачність (due diligence), оцінювати вплив своєї діяльності на довкілля, права людини, фінансову стабільність тощо, а юридичний обов'язок дедалі частіше охоплює не лише утримання від шкоди, а й активне управління ризиками. У цих умовах розмивається межа між правом і етикою. Корпоративні кодекси, етичні стандарти, принципи сталого розвитку формально можуть мати добровільний характер, однак фактично виконують регулятивну функцію, впливаючи на судову практику, інвестиційні рішення та публічну легітимність бізнесу. Як наслідок, формується нова конфігурація відповідальності, в якій суб'єкти приватного права стають співучасниками (співвиконавцями) реалізації публічних завдань та зобов'язань держави (суспільства), що породжує питання демократичної відкритої підзвітності.

Таким чином, формується гібридний простір регулювання, де публічне і приватне переплітаються, а класична дихотомія права втрачає свою чіткість. Тут «responsibilization», маючи функціональні переваги (гнучкість, адаптивність, залучення експертизи бізнесу), створює суперечливі наслідки.

Наприклад, стаття 1 Конституції України визначає, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (Конституція України, 1996). В аспекті конституційного подання положення статті 1, частин першої, третьої статті 95 Конституції України у системному зв'язку з положеннями статті 3, частини першої статті 17, частини третьої статті 22, статей 46, 48 Основного Закону України треба розуміти так, що однією з ознак України як соціальної держави є забезпечення загальносуспільних потреб у сфері соціально-

го захисту за рахунок коштів Державного бюджету України виходячи з фінансових можливостей держави, яка зобов'язана справедливо і неупереджено розподіляти суспільне багатство між громадянами і територіальними громадами та прагнути до збалансованості бюджету України. При цьому рівень державних гарантій права на соціальний захист має відповідати Конституції України, а мета і засоби зміни механізму нарахування соціальних виплат та допомоги - принципам пропорційності і справедливості (Конституційний Суд України, 2012). У цьому рішенні Конотаційний Суд України ще дотримується загальної політики соціальної держави, хоча деякі сумніви вже були виголошені через принципи пропорційності та справедливості. Чимдалі тим більше ми бачимо ризики деполітизації соціальних проблем (Пирожков та ін., 207: с. 36). Коли питання нерівності, екологічної шкоди чи зайнятості інтерпретуються як наслідок недостатньої відповідальності окремих суб'єктів, внаслідок чого зникає фокус на структурних причинах цих явищ та здійснюється відхід від обов'язків держави щодо цих питань.

Можемо говорити також про ймовірність асиметрії відповідальності, коли великі корпорації отримують широку автономію у визначенні стандартів, що фактично сформує «приватне право» поза межами демократичного процесу. Мова йде про фактичний стан (систему правових норм), що формально регулює відносини між приватними суб'єктами, але діє без участі громадськості та демократичного контролю. У такій системі автономія волі та рівність сторін обмежені, а законодавство може віддавати преференції певним групам. Разом з тим права окремих осіб будуть захищені лише номінально з «легалізацією» нерівності, концентрації влади та потенційного використання приватного права як інструменту примусу «сильного» щодо «слабшого» суб'єкта приватного права..

Ми бачимо, що добровільність багатьох інструментів (зокрема у сфері CSR) створює проблему ефективності та контролю, адже без обов'язкових стандартів значна частина ініціатив залишається декларативною. Крім того, ефективність реалізації таких інструментів сильно залежить від корпоративної культури та рівня правосвідомості: компанії з відповідальною корпоративною культурою та високим рівнем усвідомлення правових і етичних норм здатні самостійно підтримувати сталий розвиток та соціальні стандарти, тоді як у компаніях із слабкою культурою корпоративної відповідальності добровільні механізми часто не виконують своїх функцій і перетворюються на формальність. За відсутності жорстких правових механізмів існує небезпека перетворення відповідальності на декларативний інструмент легітимізації.

У цьому контексті ключовим завданням правової науки є осмислення меж responsibilization: визначення того, які публічні функції можуть бути делеговані без втрати демократичної підзвітності, а які мають залишатися у сфері прямого державного регулювання. Це також передбачає аналіз того, як добровільні ініціативи бізнесу, корпоративна культура та рівень правосвідомості впливають на виконання суспільно значущих завдань, і яким чином держава може балансувати між стимулюванням саморегуляції та забезпеченням ефективного контролю, не підриваючи принципи прозорості та підзвітності перед суспільством.

Висновки (підсумки, перспективи)

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що корпоративна соціальна відповідальність у сучасних умовах набуває значення не лише етичної або управлінської концепції, а складового елементу нової регулятивної архітектури глобалізованої економіки. У межах цієї архітектури відбувається поступова трансформація співвідношення між публічним і приватним регулюванням, у якій традиційні інструменти державного контролю дедалі частіше поєднуються з механізмами саморегуляції, корпоративних стандартів та «м'якого права».

Аналіз концепції responsibilization дозволяє розглядати корпоративну соціальну відповідальність як механізм перерозподілу регулятивних функцій між державою та приватними суб'єктами. Йдеться не про повне відступлення держави від виконання соціальних функцій, а про зміну способів реалізації владного впливу, коли держава дедалі більше діє через створення умов для формування відповідальної поведінки суб'єктів приватного права, встановлення рамкових стандартів та здійснення моніторингу їх дотримання.

У цьому контексті корпоративна культура та правосвідомість набувають ключового значення як внутрішні механізми реалізації соціальних та правових стандартів. Інтеграція принципів CSR у систему корпоративних цінностей сприяє формуванню нових моделей управлінської поведінки, орієнтованих на довгострокову відповідальність перед суспільством, стейкхолдерами та довкіллям. Водночас ефективність таких механізмів значною мірою залежить від рівня правової культури та інституційної зрілості корпоративного сектору.

Разом із тим у статті звертається увага на суперечливий характер поширення практик корпоративної соціальної відповідальності у контексті реалізації Цілей сталого розвитку. З одного боку, такі механізми підвищують гнучкість регулятивних інструментів і сприяють активнішому залученню бізнесу до вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем, що безпосередньо корелює з досягненням окремих Цілей сталого розвитку, зокрема Цілі 8 «Гідна праця та економічне зростання», Цілі 12 «Відповідальне споживання та виробництво», Цілі 13 «Боротьба зі зміною клімату», Цілі 16 «Мир, справедливість та сильні інституції» та Цілі 17 «Партнерство заради сталого розвитку». У цьому контексті корпоративна соціальна відповідальність виступає важливим інструментом інтеграції принципів сталого розвитку у діяльність суб'єктів господарювання та формування партнерських моделей взаємодії між державою, бізнесом і громадянським суспільством.

Водночас поширення практик CSR має і суперечливі наслідки. Існують ризики деполітизації соціальних проблем та перенесення відповідальності за їх вирішення переважно на корпоративний сектор, що може призводити до послаблення ролі держави у забезпеченні соціальних гарантій та формування асиметричних моделей відповідальності між різними суб'єктами економічної діяльності. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває визначення оптимального балансу між механізмами державного регулювання та корпоративної саморегуляції, який забезпечував би ефективну реалізацію Цілей сталого розвитку, збереження публічного інтересу та належний рівень демократичної підзвітності. Одним із ключових завдань правової науки є визначення меж делегування публічних функцій приватним суб'єктам та формування збалансованої моделі взаємодії держави і бізнесу. Така модель має поєднувати стимулювання корпоративної саморегуляції з ефективними механізмами правового контролю, забезпечуючи збереження принципів соціальної держави, демократичної підзвітності та пріоритету публічного інтересу.

Посилання:

Banerjee, S. B. (2011). Embedding Sustainability Across the Organization. Academy of Management Learning & Education, 10(4), 719–731.

Beck, U. (1992). Risk society: Towards a new modernity. Sage.

Black, J. (2001). Decentring regulation: Understanding the role of regulation and self-regulation in a "post-regulatory" world. Current Legal Problems, 54(1), 103–146. https://doi.org/10.1093/clp/54.1.103

Braithwaite, J. (2008). Regulatory capitalism: How it works, ideas for making it work better. Edward Elgar.

Brown, W. (2015). Undoing the demos: Neoliberalism's stealth revolution. Zone Books.

Foucault, M. (2008). The birth of biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978–1979 (G. Burchell, Trans.). Palgrave Macmillan.

Fuchs, D. (2007). Business Power in Global Governance. Lynne Rienner Publishers.

Garland, D. (2001). The culture of control: Crime and social order in contemporary society. University of Chicago Press.

Graz, J.-C., & Nölke, A. (Eds.). (2008). Transnational Private Governance and Its Limits. Routledge.

Harvey, D. (2005). A Brief History of Neoliberalism. Oxford University Press.

Kapoor, I. (2008). The Postcolonial Politics of Development. Routledge.

Levi-Faur, D. (2012). From "Big Government" to "Big Governance". Regulation & Governance, 6(1), 3–21.

Mirowski, P. (2013). Never Let a Serious Crisis Go to Waste. Verso.

O'Malley, P. (2004). Risk, uncertainty and government. GlassHouse Press.

Parker, C. (2002). The open corporation: Effective self-regulation and democracy. Cambridge University Press.

Rose, N. (1999). Powers of freedom: Reframing political thought. Cambridge University Press.

Rose, N., & Miller, P. (1992). Political power beyond the state: Problematics of government. The British Journal of Sociology, 43(2), 173–205. https://doi.org/10.2307/591464

Ruggie, J. G. (2013). Just Business: Multinational Corporations and Human Rights. Norton.

Shamir, R. (2004). The De-Radicalization of Corporate Social Responsibility. Critical Sociology, 30(3), 669–689.

Shamir, R. (2008). The age of responsibilization: On market-embedded morality. Economy and Society, 37(1), 1–19. https://doi.org/10.1080/03085140701760833

Vogel, D. (2005). The Market for Virtue. Brookings Institution Press.

Конституційний Суд України. (2012, 25 січня). Рішення у справі № 1-11/2012 (№ 3-рп/2012). https://ccu.gov.ua/decisions.

Конституція України. (1996). Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

Пирожков, С. І., Богуцький, Ю. П., Лібанова, Е. М., Майборода, О. М., та ін. (Ред.). (2017). Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

Попович, Т. Г. (2018). Стандартизація як засіб регулювання господарської діяльності [Standardization as a means of regulating economic activity]. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України. https://doi.org/10.32849/978-617-7087-66-2.

Статтю було подано	05.02.2026	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	11.03.2026	The article has been revised
Статтю було прийнято	12.05.2026	The article was accepted